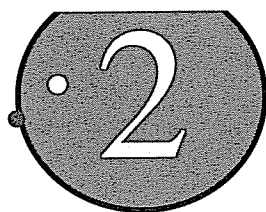

HOOFDSTUK

Keuzevrijheid en TILT! initiatief

Aanvankelijk kiezen kleuters zonder zich om de gevolgen van hun keuze te bekommeren. Echt kiezen moeten ze leren. Dat kunnen ze door het te doen onder begeleiding van de leerkracht die hen ook de consequenties van hun keuze duidelijk maakt.

Kiezen veronderstelt vrijheid. Er bestaan verschillende definities van vrijheid en er bestaan veel vormen van vrijheid. Met de term vrijheid hebben heel wat leerkrachten het nog altijd moeilijk. Ze denken onmiddellijk aan losbandigheid, aan anti-autoritaire opvoeding, aan onvoorwaardelijk doen wat men wil, aan chaotische laissez-fairesituaties. Niets is echter minder waar.

In de meeste kleuterklassen hebben de kleuters, bij de ene leerkracht wat meer dan bij de andere, tamelijk veel vrijheid. De leerkrachten hebben ingezien dat, als ze de keuzemomenten goed organiseren, ze wel degelijk overzicht behouden op hun klas. Door de veelheid van keuzemogelijkheden, zijn er verschillende ontwikkelingskansen. Een verscheidenheid aan doelen kunnen op hetzelfde moment, in de verschillende hoeken bereikt worden. Zowel het kiezen als het gebruik maken van vrijheid moet worden geleerd om optimaal te renderen.

2.1 Regels, afspraken en grenzen

Volledige vrijheid kan men nooit geven in een kleutergroep. Er zijn veel kleuters en ze moeten rekening houden met elkaar.

- Er is nooit voor elk kind van alle materiaal voldoende. Als vijf kleuters tegelijk in hetzelfde boekje willen kijken, ontstaat er niet alleen ruzie maar is dat ook een onmogelijke toestand.
- De ruimte is beperkt. Twintig kleuters kunnen niet tegelijk in de poppenhoek spelen.
- Organisatorisch is het onmogelijk om vierentwintig kinderen tegelijk te laten schilderen.
- Om redenen van veiligheid kunnen geen tien kinderen tegelijk in de timmerhoek.

En zo kunnen we doorgaan. Redenen genoeg om met kleuters bepaalde *afspraken* te maken *en grenzen* te stellen. Enerzijds laten afspraken en grenzen de kleuters toe om initiatief te nemen zonder dat de goede gang van zaken in de klas in het gedrang komt. Anderzijds moet ook de leerkracht zich goed voelen in de klas en de toestand kunnen overzien.

Elke leerkracht zal ondervinden dat, als ze van strak leiden overstapt naar vrij initiatief, de kinderen uitproberen hoever ze met hun vrijheid kunnen gaan.

Door het maken van afspraken en het stellen van grenzen, maken we het mogelijk dat elke kleuter, in bepaalde omstandigheden, maximaal van zijn vrijheid, zijn gemaakte keuze, kan genieten.

Grenzen moeten gesteld worden en afspraken moeten groeien, vanaf de eerste schooldag. Dat gebeurt in concrete situaties en door gesprekjes te voeren met de kleuters. Zowel bij het afspreken als bij het wel of niet naleven van die afspraken.

Regels respecteren en gemaakte afspraken nakomen, moeten langzamerhand attitudes worden, waarbij continuïteit in de groepen vereist is.

Welke grenzen kunnen we stellen, welke afspraken kunnen we maken?

We maken onderscheid tussen een verbod of gebod en een afspraak. *Grenzen* (gebod of verbod) worden eenzijdig opgelegd door de leerkracht. Ze heeft daar zo haar redenen voor, bijvoorbeeld voor de veiligheid van de kleuters. Het is van groot belang dat de leerkracht tegenover de kleuters motiveert waarom ze bepaalde grenzen stelt. Afspraken komen tot stand met wederzijdse inspraak tussen leerkracht en kleuters. De motivering is hier vaak aanleiding tot het maken van afspraken.

Afspraken betreffende de kleuters zelf

De afspraken en grenzen moeten fysische, psychische en morele schade bij de kleuters voorkomen. Ze werken een goede gewoontevorming in de hand en leiden de kleuters naar zelfstandigheid.

Afspraken betreffende het materiaal

Het materiaal moet gerespecteerd worden: de kleuters moeten de functie ervan kennen. Ze moeten leren wat mag en wat niet. Het materiaal moet af en toe opgeruimd worden. De kleuters moeten weten waar het materiaal thuishoort en hoe ze het op kunnen bergen.

Afspraken betreffende speel- en werkhoecken

- Op bepaalde momenten hebben sommige kleuters behoefte aan een prikkel, waarbij ze weer aangetrokken worden tot een bepaalde speelhoek. Een nieuw spel of nieuwe puzzels in de spel- en puzzelhoek kunnen zo'n prikkel zijn.
- Sommige speel- of werkhoecken kunnen vanwege praktische redenen op bepaalde tijdstippen niet functioneren. De kleuters dienen dit te weten. Deze afspraken kunnen, afhankelijk van de leeftijd, evolueren van letterlijk afbakenen van de hoek tot het introduceren van pictogrammen.
- Soms willen er teveel kleuters in één bepaalde hoek, zodat maximale activiteit onmogelijk wordt. Opdat bepaalde hoeken niet overbevolkt raken, moeten ze weten met hoeveel ze in de hoek kunnen of mogen spelen.

De kleuters inwijden in de praktische organisatie van de speelhoecken vraagt aanvankelijk veel aandacht. Het is echter de manier om goede gewoonten aan te kweken en om de kleuters te helpen in hun groei naar zelfstandigheid.

2.2 Kiezen veronderstelt initiatief nemen

Het is goed te beginnen de kleuters vertrouwd te maken met een dagritme. Aan de hand van eenvoudige tekeningen maakt de leerkracht duidelijk op welke momenten ze mogen kiezen. De klassikale en de keuzemomenten kunnen van elkaar onderscheiden worden door een bepaalde kleur.

Klassikale activiteiten

Er zullen altijd wel momenten zijn waarop er van vrij initiatief weinig of geen sprake is. Het zijn de klassikale momenten waarbij alle kinderen betrokken zijn. Tijdens een dergelijke activiteit is het echter niet uitgesloten dat ze toch bepaalde initiatieven nemen. Een voorbeeld: bij bewegingsonderwijs kunnen kleuters kiezen voor bepaalde materialen of opdrachten. Binnen de opdrachten die gegeven worden, kan de leerkracht ook veel vrijheid laten betreffende de uitvoering.

Maximale keuzevrijheid

In tegenstelling tot het eerste voorbeeld kan het ook zijn dat de kleuters onvoorwaardelijk mogen kiezen. Alle mogelijke activiteiten kunnen aan bod komen en alle initiatief ligt nu bij de kleuters. Binnen hun keuze hebben zij de vrijheid. Dat belet niet dat ze zich aan de gestelde grenzen en aan de gemaakte afspraken moeten houden. Elke kleuter moet enerzijds rustig zijn spel kunnen beleven en anderzijds respect opbrengen voor de anderen.

Beperkte keuzevrijheid

Als de leerkracht een aanbod doet, is het mogelijk dat ze voor de goede gang van zaken enkele keuzeactiviteiten uitsluit. Ze motiveert die beperking voor de kleuters. Als zij bijvoorbeeld een groepje kleuters wil begeleiden bij een activiteit, laat ze de overige kleuters alleen uit rustige bezigheden kiezen om de groep niet te storen.

2.3 Kiezen veronderstelt overzicht hebben over het aanbod

Vaak doet zich de volgende situatie voor: de leerkracht zegt wat er in de eerste hoek te beleven valt en er zijn al kleuters die de hoek bestormen. Een goede houding zou zijn eerst alle informatie over de verschillende mogelijkheden te vergaren en pas daarna de keuze te maken.

Door de kleuters overal even een kijkje te laten nemen, stimuleert de leerkracht het bewust kiezen.

2.4 Kiezen veronderstelt een rijk milieu

Welke vrijheden de leerkracht ook toelaat, steeds moet ze ervoor zorgen dat de kleuters materialen vinden die tegemoet komen aan hun belangstelling, hun mogelijkheden en hun behoeften. Ook hierbij wijzen de kleuters zelf de weg. Door ze nauwkeurig te observeren ontdekt de leerkracht of ze willen experimenteren, zich oefenen in bepaalde vaardigheden, zich uiten, of geconcentreerd opdrachten uitvoeren.

Voortdurend voor nieuwe uitdagingen zorgen die de kleuters blijven boeien en ze maximale kansen geven tot betrokken activiteit en om actief te leren, is noodzakelijk.

Het didactisch model geldt dus niet alleen voor een aanbod of een begeleide activiteit. Ook bij het organiseren van de keuzemogelijkheden stelt de leerkracht zich de volgende vragen:

- Wat heb ik geobserveerd?
- Wat is de beginsituatie van mijn kinderen?

- - Welke keuzeactiviteiten zal ik aanbieden?
 - Wat wil ik hiermee bereiken?
 - Kiezen de kinderen spontaan vanuit hun interesse?
 - Waar en hoe zal ik het spel organiseren?
 - Welke materialen moeten binnen handbereik liggen?
 - Zullen de kinderen bij dit alles voldoende kansen krijgen tot doen, denken en praten?
 - Wat zal mijn taak zijn?

Door achteraf de keuzeactiviteiten te evalueren, beschikt de leerkracht over een nieuw startpunt voor het aanbieden van de volgende activiteiten en materialen.

2.5 Zelfstandig spelen en werken

In welke omstandigheden zullen kinderen zelfstandig kunnen werken of spelen?

- Als de activiteit die ze kiezen, beantwoordt aan hun belangstelling, als ze gemotiveerd zijn, als ze erbij betrokken zijn.
- Als ze er experimenteerkansen vinden op hun niveau en aansluitend bij hun interesse.
- Als ze in hun keuze niet gemanipuleerd worden: als ze zelf initiatief kunnen nemen.
- Als ze het materiaal de baas kunnen en dit hen boeit.